

K E N
T A L I S

Koninklijke
Kentallis

Och, als men lezen kon!

Ontwikkeling van leesvaardigheid bij dove/slechthorende jongeren en volwassenen

Loes Wauters, Hilde van Gelder, Helen Blom, Shirley Neirynck

K E N
T A L I S

Koninklijke
Kentallis

Intro

Chinese woordzoeker

Giraffe
Nijlpaard
Leeuw
Neushoorn
Eland
Panda
Kolibrie
Zeehond

长颈鹿
河马
狮子
犀牛
麋鹿
熊猫
蜜蜂

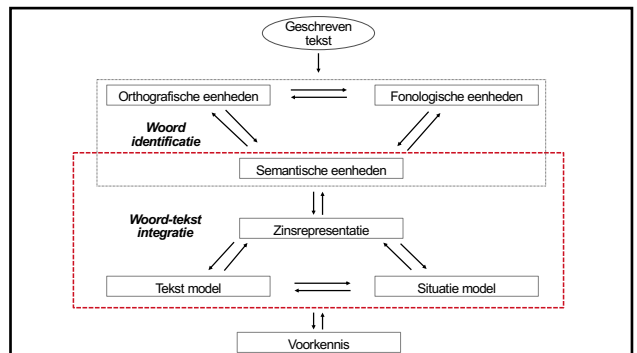
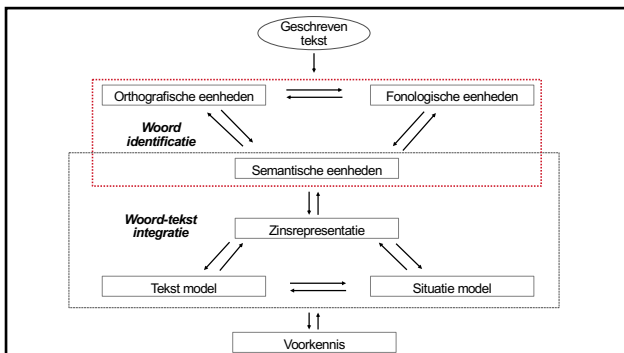
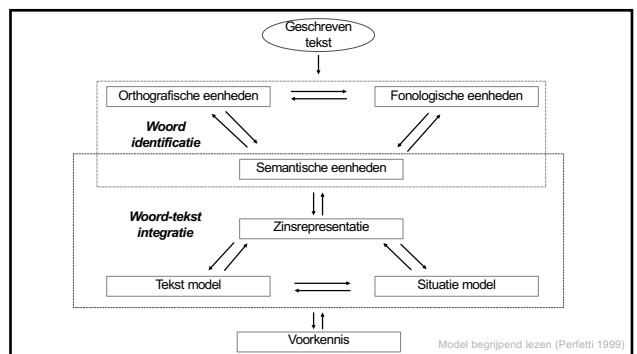
米	清	约	色	犀	量	却
长	购	该	牛	密	河	马
颈	卡	赶	伤	封	麋	鹿
鹿	麻	帽	什	灰	距	颈
象	蜂	飞	式	弹	病	林
桥	熊	乌	狮	叫	散	借
猫	公	回	走	子	举	熬

K E N
T A L I S

Koninklijke
Kentallis

Oplossing

米	清	约	色	犀	量	却
长	购	该	牛	密	河	马
颈	卡	赶	伤	封	麋	鹿
鹿	麻	帽	什	灰	距	颈
象	蜂	飞	式	弹	病	林
桥	熊	乌	狮	叫	散	借
猫	公	回	走	子	举	熬

Voor de pauze: lexicale kwaliteit

K
E
N
T
A
L
I
S

- Algemene inleiding over leesontwikkeling, lexicale kwaliteit
- Literatuur D/SH (toegang tot fonologie, inzet orthografie, semantiek)
- Interventies
- Lopende/afgeronde onderzoeken: lexicale kwaliteit, leesbehandeling VO, Leesprofielen

7

Na de pauze: leesbegrip

K
E
N
T
A
L
I
S

- Normale leesontwikkeling: uitgaande van succesvolle woordidentificatie
- Literatuur D/SH: begripend lezen
- Interventies
- Lopende/afgeronde onderzoeken: hypertexten, Leesprofielen, masterplan

8

Lexicale kwaliteit

K
E
N
T
A
L
I
S

- Lexicale kwaliteit: gespecificeerde representaties van de vorm (orthografie en fonologie) en betekenis (semantiek) van woorden
- Van belang voor automatische woordidentificatie en het vormen van een tekstmodel – minder belasting werkgeheugen
- Taalervaring en leeservaring van belang voor het vormen van volledige woordrepresentaties (Perfetti, 2007).

9

Beginnende geletterdheid **Leren lezen en spellen**

Mondelinge communicatie/beginnende geletterdheid

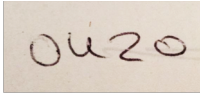
K
E
N
T
A
L
I
S

Filmpje interactief voorlezen

11

Beginnende geletterdheid **Leren lezen en spellen**

Casus KEN
T A
L I S

- Niet herkennen klank: zwakke fonologische representatie
- Niet herkennen schrift: zwakke orthografische representatie
- Semantische representatie is op orde

13

Wat weten we over D/SH vanuit literatuur? KEN
T A
L I S

Fonologie

Orthografie

Semantiek

14

Fonologie KEN
T A
L I S

Klanken / articulatie / intonatie

Spraakafzien

Wanneer de toegang beperkt is

15

Orthografie KEN
T A
L I S

Letterkennis

Blootstelling

16

Semantiek KEN
T A
L I S

Achterstand

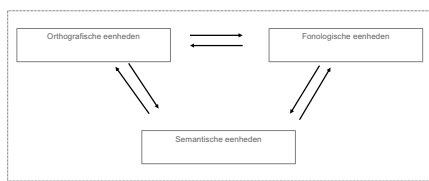
Woordenschat / gebarenschat

Compensatie

17

Lexicale kwaliteit KEN
T A
L I S

18

Opdracht K E N
T A S
L I S

- Besprek met elkaar wat dit alles betekent voor je leesonderwijs / interventies in de klas.

Schrijf de ideeën op een flap.
- Loop langs de verschillende flappen en bekijk welke dingen je opvallen: wat zijn dingen waar je echt niet aan gedacht had, waar je meer over zou willen weten.

19

Interventies en didactische richtlijnen K E N
T A S
L I S

- Interactief voorlezen
- Activiteiten met klank-letterkoppeling
- Chaining en sandwiching
- Activiteiten voor verdieping woordbegrip
- Expliciete instructie
- Spraakafzien – met kanttkening

• Ideeën voor ouders: www.kentalisleeshuis.nl
<http://kentalisleeshuis.nl/leeshuis/25jaar/woonkamer/>

20

Lopende onderzoeken naar interventies K E N
T A S
L I S

- Masterplan Geletterdheid
- Lexicale kwaliteit
- Leesbehandeling V(S)O

21

Masterplan Geletterdheid: doel K E N
T A S
L I S

“Actuele kennis vergaren omtrent de huidige leesontwikkeling en de factoren die hierbij van invloed zijn in D/SH leerlingen, leerlingen met TOS en leerlingen met CMB.”

“De actuele leesontwikkeling van deze leerlingen binnen Kentalis in kaart brengen.”

“Inzetten op verbetering van het leesonderwijs.”

22

Masterplan Geletterdheid: doel K E N
T A S
L I S

“Actuele kennis vergaren omtrent de huidige leesontwikkeling en de factoren die hierbij van invloed zijn in D/SH leerlingen, leerlingen met TOS en leerlingen met CMB.”

“De actuele leesontwikkeling van deze leerlingen binnen Kentalis in kaart brengen.”

“Inzetten op verbetering van het leesonderwijs.”

23

Masterplan Geletterdheid: doel K E N
T A S
L I S

“Actuele kennis vergaren omtrent de huidige leesontwikkeling en de factoren die hierbij van invloed zijn in D/SH leerlingen, leerlingen met TOS en leerlingen met CMB.”

“De actuele leesontwikkeling van deze leerlingen binnen Kentalis in kaart brengen.”

“Inzetten op verbetering van het leesonderwijs.”

24

Lexicale kwaliteit bij D/SH lezers

K E N
T A
L I S

- Fonologische, orthografische en semantische representaties
→ kwaliteit bepaalt leesvaardigheid
- Longitudinaal onderzoek: groep 2 t/m groep 4
 - Groep 2: voorspellende maten (bijv. fonologisch bewustzijn, woordenschat, gebarenschat, vingerspelling, spraakafzien)
 - Groep 3: woordidentificatie
 - Groep 4: woordidentificatie + begrijpend lezen
- Voorspellen vaardigheden in groep 2 woordidentificatie in groep 3 en 4 en leesbegrip in groep 4?

25

Lexicale kwaliteit

K E N
T A
L I S

- Zijn er profielen te maken op basis van vaardigheden?
 - Bijv. fonologisch of orthografisch
- Op basis van deze profielen willen we uiteindelijk een interventie ontwikkelen om woordidentificatie te verbeteren

26

Leesbehandeling V(S)O

K E N
T A
L I S

Doel van dit project:

Toegepaste interventie op **woordidentificatie** bij D/SH jongeren

- Ontrafelen mogelijke leesproblematiek bij deze jongeren
- Onderzoeken in hoeverre een interventie effectief is voor de leesvaardigheid

27

Wie en wat?

K E N
T A
L I S

Wat?

- Hoe ziet de relatie tussen de lexicale kwaliteit van de woordrepresentaties en het begrijpend lezen van dove/slechthorende jongeren eruit?
- Welk effect heeft een intensieve behandeling voor dove/slechthorende jongeren op hun woordidentificatie?

Wie?

- 12- tot 15-jarigen in VSO en VO

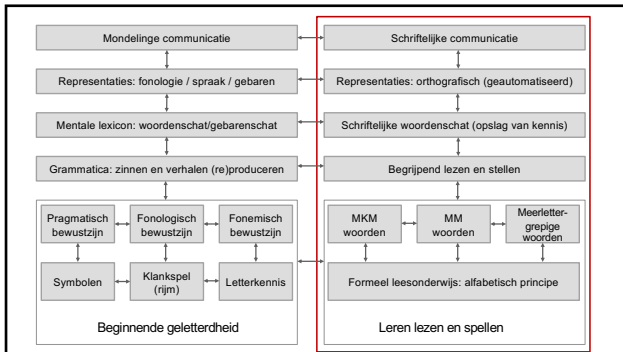
28

29

Maaien abten hooi?

30

Woord-tekst-integratie

- Sterke relatie met de lexicale kwaliteit van woordrepresentaties
- Komen tot zinsbegrip en tekstbegrip
- Inzetten van voorkennis: leren betekenen bouwen op wat je al weet (Kirschner et al., 2018)

Lezen in de bovenbouw

- Bij hoeveel van je leerlingen liggen de leesproblemen op het niveau van de lexicale kwaliteit?
- Bij hoeveel van je leerlingen liggen de leesproblemen bij het begrip ondanks goede lexicale kwaliteit?
- Grote Amerikaanse studies (Hart, 2005; Landi, 2005):
 - ± 65% overeenkomst lexicale kwaliteit en leesbegrip
 - ± 20% sterk op lexicale kwaliteit maar zwak op leesbegrip
 - ± 10% zwak op lexicale kwaliteit, maar sterk op leesbegrip
 - Verschil in lexicale kwaliteit verklaart 60% van de variatie in leesbegrip

Wat heb je nodig om tot leesbegrip te komen?

Geautomatiseerde representaties

"Vigones een oznrdeek op een Eglnese uvinretsiet mkaat het niet uit in wlkee vloogdre de ltheers in een wrood saatn. Het einge wat blegnaijrk is, is dat de eretse en de ltaatse ltheer op de jiuitse patals saatn. De rset van de ltheers mgoen wllikueirg gpletaast wdoren en je knut vrelvogens gwoeon lzeen wat er saatt. Dit kmot odmat we niet ekle ltheer op zich lzeen maar het wrood als gheel."

Wat heb je nodig om tot leesbegrip te komen?

Woordenschat

Verga's gerberen verschillende soorten gerber, waaronder frigies. De meeste verga's vinden frigies lekker. In Klaska worden vooral chokfrigies gegerberd. Frigies worden in veel kreuden gekloesd en ze kunnen op verschillende manieren klaargemaakt worden. Frigies kunnen gewoetst of gebakken worden. Ook worden frigies gekloesd in wensa voor bijvoorbeeld pannenkoeken, koekjes of cake en in hartige kreuden.

Aantal woorden: 55 Aantal bekend: 45 = 82%

© Sorja Jansma 37

Mensen eten verschillende soorten voedsel, waaronder frigies. De meeste mensen vinden frigies lekker. In Nederland worden vooral kippenfrigies gegerberd. Frigies worden in veel gerechten gebruikt en ze kunnen op verschillende manieren klaargemaakt worden. Frigies kunnen gekookt of gebakken worden. Ook worden frigies gebruikt in beslag voor bijvoorbeeld pannenkoeken, koekjes of cake en in hartige gerechten.

Aantal woorden: 55 Aantal bekend: 53 = 96 %

© Sorja Jansma 38

Wat heb je nodig om tot leesbegrip te komen?

The diagram illustrates the components of reading comprehension. At the top is 'Semantische eenheden' (Semantic units). Below it is 'Woord-tekst integratie' (Word-text integration), which leads to 'Zinsrepresentatie' (Sentence representation). 'Zinsrepresentatie' is connected to 'Tekst model' (Text model) and 'Situatie model' (Situation model) via double-headed arrows. 'Tekst model' and 'Situatie model' are also connected to each other with a double-headed arrow. At the bottom is 'Voorkennis' (Prior knowledge), which is connected to 'Zinsrepresentatie' with a double-headed arrow.

© Sorja Jansma 39

Zinsrepresentaties

Jan legt het snoep op tafel in de kast.
 De oude stal van de dominee, maar werd gepakt.
 Het plastic bezit van allemaal de beste eigenschappen.
 De leiding van de school moest nodig doorgespoeld worden.
 De modellen die we zagen lopen we nog eens na.
 Jan vertelde het meisje dat de hond beet dat de man was weggegaan.
 Experimenten met regen maken lijken succesvol.

© Sorja Jansma 40

Wat heb je nodig om tot leesbegrip te komen?

This diagram is identical to the one on slide 39, but the 'Tekst model' and 'Situatie model' boxes are highlighted with red borders to emphasize their role in the process.

© Sorja Jansma 41

Tekst model versus situatie model

"Zijn we er bijna?", vroeg Lisa. "We zijn pas net in Frankrijk", zei haar vader. "Over een uur moeten we tanken, en dan houden we even pauze." Lisa verveelde zich. Buiten zoemde de snelweg voorbij. Het was veel te warm, en ze wilde het liefst haar gordel af doen."

© Sorja Jansma 42

Inferenties maken

K E N
T A
L I S

"Marie zat in een café. Ze vroeg de ober om wat maziwa, omdat ze zwarte koffie te bitter vond."

43

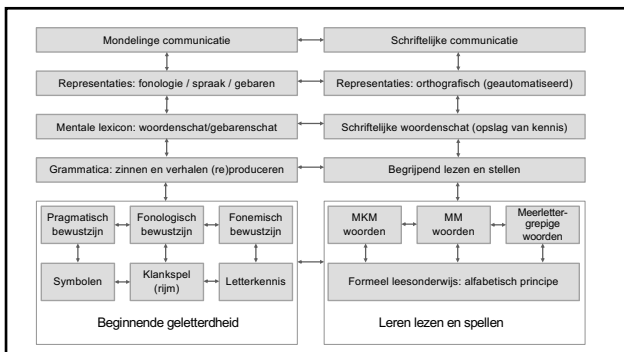
Inferenties maken

K E N
T A
L I S

"Marie zat in een café. Ze vroeg de ober om wat maziwa, omdat ze zwarte koffie te bitter vond."

"De ober bracht meteen een klein kannetje."

44

Opdracht zinnen maken

K E N
T A
L I S

- Maak in een groepje van 4 personen een aantal zinnen met de woorden die in de envelop zitten.

45

Wat weten we over D/SH vanuit literatuur?

K E N
T A
L I S

- Gemiddeld zwakker op leesbegrip
- Weinig literatuur over waar het probleem nu precies zit

The diagram shows 'Woord-tekst integratie' (word-text integration) at the top. Below it, 'Lage woordenschat' (low vocabulary) is linked to 'Moeite met grammatica' (difficulty with grammar). This leads to two paths: 'Passieve lezers: feitelijke informatie' (passive readers: factual information) and 'Moeite met interpreteren, inferenties, inzet strategieën, metacognitie' (difficulty with interpreting, inferences, using strategies, metacognition). Both paths are linked to 'Beperkte voorkennis, wereldkennis' (limited prior knowledge/world knowledge).

47

Leesprofielen

K E N
T A
L I S

Doel van dit project:

Opstellen van leesprofielen bij D/SH volwassenen

- In kaart brengen van mogelijke leesproblematiek
- De kenmerken onderzoeken van de doelgroep

Wie hebben we onderzocht?

80 volwassenen

28% man 72% vrouw

48 gemiddeld leeftijd

30 (jongste) 80 (oudste)

Deelnemers komen uit het hele land

Leesprofielen

- Zwakke lezers (<1F):
 - Problemen op alle gebieden
- Oppervlakkige lezers (1F):
 - Problemen met de diepere betekenis van woorden en teksten
- Begrijpende lezers (2F):
 - Begrip op minimaal 2F niveau

📖 + 📖 : zwakkere lexicale representaties, zwakker begrip

Interventie

- Weinig bekend over effectiviteit interventies
- Blijven investeren op lexicale kwaliteit: <http://kentalisleeshuis.nl/leeshuis/69jaar/slaapkamer/>
- Koppeling lezen en schrijven: <http://kentalisleeshuis.nl/leeshuis/69jaar/slaapkamer/>
- Leeskilometers maken: <https://sprongvooruit.nl/game/7/1>
- Relatie met taalontwikkeling: <http://kentalisleeshuis.nl/leeshuis/69jaar/keuken/>
- Expliciete instructie nodig over welke strategieën

Lopende onderzoeken

- Masterplan geletterdheid
- Leesbehandeling V(S)O
- Hypertekst

Hyperteksten?

www.rivm.nl/besorg

Hoortoestel [bewerken]
 Wanneer het binnenoor normaal beschadigd is, is het niet in het algemeen met meer mogelijk. Wat is het mogelijk om - in het geval van gedeeltelijke doofheid of slechthooftheid - een (sterk) gehoorapparaat te gebruiken, wat het geluid goed voor u kan te bieden. Met het nog aanwezige restgehoor kan de dove dan eventueel toch nog voldoende geluid waarnemen om spraak te kunnen verstaan.

Cochleair implantaat [bewerken]
 In gevallen waarin het middenoor niet meer functioneert, maar de gehoorzenuw, de auditieve cortex en het auditieve gehoor nog intact zijn, kan een cochleair implantaat (CI) uitkomst bieden. Ruim 80 procent van alle jonge dove kinderen is momenteel gehoorloos door beide kledoren en dove volwassenen zijn gehoorloos. Bij 20 procent van jonge en behouden is een CI geplaatst. Een CI kan veel de zwaarte maand worden aangebracht. De doornutbouw biedt weerstand deze doornut bedragen in het voorbeelden.

Gene therapie [bewerken]
 Gene therapie bij een erfelijke doofheid. Bij experimenten in 2009 slaagde men erin om met een genetisch gemutueerd virus bij cavia's nieuwe haartrollen te laten groeien in het binnenoor. De cavia's kregen 50 tot 80% van hun hoorting. Versere experimenten zullen nog vele jaren duren, waardoor deze techniek voorlopig niet kan worden toegepast op mensen.

Door een toename van kennis van het menselijke DNA slaagt de medische wetenschap er in, om door middel van prenatale onderzoek bij de fetus doofheid in een vroeg stadium te diagnosticeren. Er zijn nu 400 genetische varianten van erfelijke doofheid bekend die screening mogelijk maken. Deze kennis is al met succes in de praktijk toegepast om bij 50% te voorkomen dat ouders met een ernstige aandoening voor doofheid een kind krijgen. Een aantal activiteiten om de doornutmeenschap voor een actieve lobby voor een (nationaal) beleid om deze vorm van screening vrijblijvend te houden, o.a. om te vermijden dat meer zwangerschappen met besluiten met een auditieve beperking tussenlijds afgeboort worden.

Hulpmiddelen [bewerken]
 Doornut kunnen dankzij internet veelal makkelijk onderling en met andere communiceren via e-mail en instant messaging. Vroeger kon dat alleen via de fax of een speciale telefoonlijn. Met de opkomst van mobiele telefoons is er nu een communicatiemiddel voor dove kinderen. Door de andere (SMS en tekst) kunnen gehoorloze doornut met elkaar communiceren in gebarentaal via een beeldscherm of webcam. Binnenshuis kunnen dove zich door een web- en waarschuwingssysteem (met flitslampen en/of vibratie) of een signaalhoorn laten aflezen op diverse geluidsignalen zoals de deurbel, telefoon, wekker en de rookmelder. Doornut kunnen bij op zijden hoogte leren spreken (lippen), het gesproken Nederlands geleerd 40 verschillende klanken. Het onderscheid tussen deze klanken is over het algemeen dubbelzinnig te horen, maar slechts 10 klanken zijn goed. Als doornut bij de volgende woorden mogelijk te onderscheiden (na het spreken) is: kaart, hand, hand, veld, veld. Een deel van de woorden (soms 20%) wordt dan mogelijk duidelijk uit de context van het verhaal. Soms kan een dove met meer verstaan door het spreken van klanken. Maar het blijft dat de overige 50% gegokt moet worden. Dit maakt het spreken erg moeilijk en vermoeiend.

Doven in de samenleving [bewerken]
 www.rivm.nl/besorg

Kind factoren

Woordenschat

Werkgeheugen

Kind factoren

Woordenschat

Werkgeheugen

Blom, H., Segers, E., Hermans, D., Knoors, H., & Verhoeven, L. (2017). Hypertext comprehension of deaf and hard-of-hearing students and students with specific language impairment. *Research in Developmental Disabilities*, 61, 127-137. doi: 10.1016/j.ridd.2016.12.014

Tekst factoren

Blom, H., Segers, E., Hermans, D., Knoors, H., & Verhoeven, L. (2017). Hypertext comprehension of deaf and hard-of-hearing students and students with specific language impairment. *Research in Developmental Disabilities*, 61, 127-137. doi: 10.1016/j.ridd.2016.12.014

Tekst factoren

Woordenschat

Blom, H., Segers, E., Hermans, D., Knoors, H., & Verhoeven, L. (2017). Hypertext comprehension of deaf and hard-of-hearing students and students with specific language impairment. *Research in Developmental Disabilities*, 61, 127-137. doi: 10.1016/j.ridd.2016.12.014

Blom, H., Segers, E., Knoors, H., Hermans, D. & Verhoeven, L. (revision). Comprehension of networked hypertexts in students with hearing or language problems.

Tekst factoren

Blom, H., Segers, E., Hermans, D., Knoors, H., & Verhoeven, L. (2017). Hypertext comprehension of deaf and hard-of-hearing students and students with specific language impairment. *Research in Developmental Disabilities*, 61, 127-137. doi: 10.1016/j.ridd.2016.12.014

Blom, H., Segers, E., Knoors, H., Hermans, D. & Verhoeven, L. (revision). Comprehension of networked hypertexts in students with hearing or language problems.

Tekst factoren

Blom, H., Segers, E., Hermans, D., Knoors, H., & Verhoeven, L. (2017). Hypertext comprehension of deaf and hard-of-hearing students and students with specific language impairment. *Research in Developmental Disabilities*, 61, 127-137. doi: 10.1016/j.ridd.2016.12.014

Blom, H., Segers, E., Knoors, H., Hermans, D. & Verhoeven, L. (revision). Comprehension of networked hypertexts in students with hearing or language problems.

Eindopdracht

- In groepjes een casus uit eigen klas bespreken:
- Vertel aan de anderen wat je ziet in de leesontwikkeling van deze leerling
- Bespreek samen met de kennis die je vandaag hebt opgedaan waar de sterke punten zitten en waar de problemen nog zitten
- Bespreek vervolgens wat nu je volgende stap kan zijn om deze leerling verder te helpen

Afsluiting

K E N
T A S
L I S

- Wat is voor jou de take home message van deze masterclass?

01

K E N
T A S
L I S

Koninklijke
Kentoliz

Bedankt voor uw aandacht